

CSR กับ การพัฒนาประเทศ CSR and Country Development

จิตติ มงคลชัยอรัญญา*

Jitti Mongkolnchaiarunya

บทคัดย่อ

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่ถาโถมเข้ามามากมาย รวมทั้งกำลังเข้าสู่สภาวะสังคมผู้สูงอายุ จนเกินกำลังที่ภาครัฐจะรับมือได้ตามลำพัง ในขณะที่ภาคธุรกิจเอกชนถูกคาดหวังว่าจะต้องดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น องค์การสหประชาชาติและเครือข่ายธุรกิจได้มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน พ.ศ.2573 โดยหวังว่าคนในสังคมต่างๆ จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและโลกใบนี้จะน่าอยู่มากขึ้นอย่างมั่นคงถาวร แต่องค์กรธุรกิจจำนวนมากยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องและความสามารถในการดำเนินงาน CSR โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเสริมสร้างพลังชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ของตนได้ บทความนี้จึงได้นำเสนอตัวอย่างความสำเร็จจากการทำงานแก้ไขปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมแบบองค์รวมในหมู่บ้านในจังหวัดขอนแก่น รวมทั้งสรุปบทเรียนการทำงาน CSR แนวใหม่นี้ว่าต้องมีคนทำงานที่เข้าใจงานพัฒนาชุมชน หน่วยงานต้องเปลี่ยนกรอบแนวคิด ส่งเสริมการทำงานที่เป็นกระบวนการและเป็นระบบที่ต่อเนื่องมากกว่าการให้สิ่งของเพียงชั่วคราว

คำสำคัญ: การดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม, การมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน, กระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชน, เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

* คณบดีวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Assistant Professor, Dr. and Dean of Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University

Corresponding author, e-mail: jitti_m@yahoo.com

Abstract

Thailand is confronted by tremendous socio, economic and environmental problems. It is also reaching a completed aged society. The government alone cannot handle these problems. Meanwhile private sectors are expected to run their business in a more socially responsible manners. The United Nations Organization and its private sectors' network have declared the 2030 Sustainable Development Goals so that people in all societies will have better lives and the globe is more livable permanently. Unfortunately many companies lack of understandings and capacities to implement CSR activities, especially those concerned with community empowerment for community self-management. This article describes a case study on integrated social, economic and environmental development in one village of Khon Kaen province. Further, it draws a lesson of success that the implementing organization must change its mindset and must be equipped by capable field-staff and favorable working system that is systematic and sustainable rather than short term giving.

Keywords: corporate social responsibility, community participation and community development, empowerment process, sustainable development goals

บทนำ

แม้คำว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร” (Corporate Social Responsibility - CSR) จะเป็นที่ยู้งักในองค์กรธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรภาครัฐ องค์กรประชาชน ไปจนถึงผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและสังคม สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคมอย่างแพร่หลาย แต่ความเข้าใจในงาน CSR ของแต่ละภาคส่วน ของแต่ละบุคคลกลับแตกต่างกันอย่างมากมาย ขึ้นกับระดับการเรียนรู้เรื่องราวของ CSR ที่ถูกต้อง การตีความตามกรอบความคิด (mindset) ของแต่ละคน ภูมิหลังทางการศึกษา วัฒนธรรมองค์กร ประสบการณ์ในการทำงาน หรือแม้กระทั่งลักษณะนิสัยส่วนตัวของแต่ละบุคคล รูปธรรมงาน CSR จึงมีความหลากหลาย ตั้งแต่การบริจาคสิ่งของให้ผู้เดือดร้อน หรืออยู่ในสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ที่ต่ำกว่า การอาสาไปช่วยทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น สร้างโรงเรียน ปลูกป่า สอนหนังสือเด็ก รวมถึงการส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาตนเอง เช่น การพัฒนาอาชีพ การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ฯลฯ

ในทำนองเดียวกัน ความเข้าใจ หรือการตีความคำว่า “การพัฒนา” (development) ของคน และหน่วยงานต่างๆ ในสังคมก็มีความแตกต่างกัน ก่อให้เกิดข้อถกเถียงถึงความหมายของคำๆ นี้มาโดยตลอด ซึ่งหากจะแยกออกให้ชัดเจน จะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ โดยกลุ่มแรกมองการพัฒนาว่าเป็นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ ความทันสมัย และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ในขณะที่กลุ่มที่สองให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาจิตใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพัฒนาจริยธรรม การสืบทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ดั้งเดิมของชุมชนและสังคม รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดูแลสิ่งแวดล้อม มุ่งสร้างความสุขทั้งทางกาย ใจ และสติปัญญา และกลุ่มที่สามซึ่งมองว่าการพัฒนาไม่ได้มุ่งเน้นด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่เน้นความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มใหม่ในหมู่นักวิชาการที่มุ่งการศึกษาเสนอมุมมองการพัฒนาในมิติการเมือง การปกครอง เน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิชุมชน การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และแนวทางการพัฒนาโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพิทักษ์ปกป้องสิทธิของคนและชุมชน การมองการพัฒนาที่แตกต่างกันนี้ทำให้เกิดความสับสน และทำให้ความพยายามในการแก้ไขปัญหาในชุมชน สังคม ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะแนวคิด แนวปฏิบัติหักล้างหรือถ่วงกันเอง

บทความนี้จะไม่เฉลยว่าแนวทางการพัฒนาแบบไหนดีหรือไม่ดี แต่จะมองข้ามไปที่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพราะผู้เขียนเชื่อว่าในโลกความเป็นจริงไม่มีสีขาวหรือสีดำ แบบสมบูรณ์ มีแต่สีดำนาก ดำน้อย ขาวมาก ขาวน้อย คลุกเคล้ากันไป และที่สำคัญคือ “ไม่ว่าแมวขาวหรือแมวดำ ขอเพียงจับหนูได้ก็คือแมวที่ดี”² ผู้เขียนจะพยายามคลี่ภาพของคำว่า “งาน CSR” “การพัฒนาชุมชน” “ผลกระทบจากการพัฒนา” ออกมาเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนและเห็นแนวทางการทำงาน CSR ในชุมชน

มูลเหตุของการเสนอบทความนี้เกิดจากสภาพปัญหาต่างๆ ที่รุมล้อมถาโถมเข้ามามากมาย แม้รัฐบาลชุดต่างๆ จะทุ่มเททรัพยากรจำนวนมาก แต่ดูเหมือนว่าปัญหาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และอื่นๆ ไม่ได้บรรเทาเลย อีกทั้งยังมีกระแสความเชื่อว่า ภาคธุรกิจเป็นฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนประเทศ ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่จะเสนอแนะแนวทางให้ภาคธุรกิจทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือร่วมช่วยกันแก้ไขปัญหาในสังคมให้ลดน้อยลง

เนื้อหาบทความนี้ส่วนหนึ่งเกิดมาจากสัปดาห์ประสบการณ์ของผู้เขียนซึ่งทำงานในด้านการพัฒนา (ชุมชน) มานานกว่า 30 ปี และการทำโครงการนำร่องพัฒนางาน CSR ให้กับธุรกิจขนาดใหญ่มากกว่า 10 ปี บวกกับการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านงาน CSR หลายคน อาจกล่าวได้ว่าบทความนี้เกิดจากการจัดการความรู้ของผู้เขียนก็ย่อมได้

สถานการณ์ปัญหาของประเทศไทย

หากพิจารณาจากนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภาในช่วงหลัง พ.ศ.2540 เป็นต้นมา จะเห็นว่าแต่ละรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกมิติ เน้นการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน รวมทั้งประกาศให้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหลัก แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อติดตามโครงการต่างๆ ที่ดำเนินการโดยกระทรวงด้านเศรษฐกิจจะพบว่ายังเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักเป็นสำคัญ เน้นการเพิ่ม

² ประโยคยอดนิยมของผู้นำจีน เต๋ง เสี่ยวผิง กล่าวอย่างเป็นทางการครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2505

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ พยายามขยายการส่งออก เน้นการแข่งขันทางการค้า กระตุ้นและเพิ่มการบริโภคภายในประเทศแม้จะมีนโยบายมุ่งสู่สังคมเป็นสุข สร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถจัดการตนเอง แต่โครงการหลายๆ ที่ใช้งบประมาณมากกลายเป็นโครงการสงเคราะห์จนเกินงาม หน่วยงานมุ่งขยายความช่วยเหลือแบบให้เปล่าไปยังรายบุคคลที่ได้รับการพิจารณาว่าประสบความเดือดร้อน แทนการสร้างขีดความสามารถในการดูแลกันเองโดยชุมชน โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขนาดใหญ่มีลักษณะเป็นโครงการแบบประชานิยม ซึ่งบางโครงการสร้างภาระทางการเงินการคลังให้กับประเทศอย่างมากมาย ไม่สร้างกลไกหรือศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนหรือชุมชนเท่าใดนัก แต่สร้างภาวะพึ่งพิงรัฐบาลมากกว่า

โลกยุคปัจจุบันถูกออกแบบให้มีการแข่งขัน การเปิดเสรีทางการค้า ส่งเสริมการลงทุน และการประกอบอาชีพข้ามดินแดน มีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อร่วมมือทางเศรษฐกิจ การจดทะเบียนและเคารพในลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา การกำหนดกติกาโลกใหม่ให้ทุกประเทศเดินตาม (ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการผลิต การซื้อขาย การใช้แรงงาน การควบคุมมลพิษ ภาษี หรือแม้แต่การแทรกแซงการเลือกตั้งและกฎหมายของประเทศเล็ก ฯลฯ) ซึ่งประเทศไทยก็ต้องปฏิบัติตามด้วย ดังนั้น ทุกภาคส่วนในประเทศไทยควรต้องรู้และเข้าใจในสถานการณ์เหล่านี้ และเตรียมรับมือด้วยความไม่ประมาท ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและกติกาในสังคม ไม่ปล่อยให้รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง การทหาร หรือการเศรษฐกิจเพียงไม่กี่คนกำหนดชะตาชีวิตของคนส่วนใหญ่โดยพลการ (ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะมีเจตนาดีต่อส่วนรวมเพียงใดก็ตาม)

ท่ามกลางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายความเป็นเมือง การมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่สะดวกสบายขึ้น แต่เราก็มีสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ในประเทศมากมายหลายด้าน นับตั้งแต่ความยากจน ภาวะหนี้สินเพิ่ม การสูญเสียที่ดินทำกินจำนวนมาก ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการเข้าถึงบริการสาธารณะต่างๆ การติดยาเสพติด ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชน (อาทิ ท้องไม่พร้อม มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม)

ครอบครัวแตกแยก อาชญากรรม คีลธรรมและจริยธรรมเสื่อมโทรม การสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่ดีงาม การบริโภคฟุ่มเฟือย ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูง ผลผลิตต่ำ ไม่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีสารพิษตกค้างในพืช/สัตว์ ปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ปาฎกทำลาย ปัญหามลพิษในเขตอุตสาหกรรมหรือในเมืองใหญ่ทั้งในอากาศ ดิน น้ำใต้ดินและบนผิวดินเป็นอันตรายต่อชีวิตและสุขภาพของมนุษย์และสิ่งมีชีวิต ปัญหาเรื่องประสิทธิภาพทางการศึกษา การว่างงาน การขาดแคลนช่างฝีมือ นักวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้มิใช่เพิ่งเกิดแต่มีมานานจนกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง เกิดซ้ำซากและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาแล้วนั้น สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ (completed aged society) จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยอย่างรวดเร็วในช่วง 3-4 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งมีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์หรือการเกิดน้อยลง และการลดอัตราการตาย ทำให้อายุคนไทยยืนยาวขึ้น ผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2557: 7) พบว่า จำนวนผู้สูงอายุใน พ.ศ. 2557 มีจำนวนทั้งสิ้น 10,014,699 คน คิดเป็นร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งหมดของประเทศและจะเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปีทำให้รัฐบาลมีภาระต้องใช้งบประมาณดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย โดยในปี 2557 ใช้งบประมาณกว่า 5.6 หมื่นล้านบาทเพื่อจ่ายค่าเบี้ยยังชีพให้ผู้สูงอายุ (ประชาชาติธุรกิจ, 2558) จากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุที่แปรผกผันกับจำนวนเยาวชนซึ่งมีอัตราการเพิ่มขึ้นลดลง ทำให้ประชากรวัยแรงงานหรือจำนวนผู้เสียภาษีในอนาคต (tax payer) ลดลงไปด้วย ซึ่งจะเป็นภาระใหญ่สำหรับผู้เสียภาษีในอนาคตที่ต้องแบกรับค่าใช้จ่ายภาครัฐที่สูงมากขึ้น

ด้วยจำนวนปัญหาและสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์มากมายข้างต้น จึงเป็นที่สรุปได้ว่ารัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ตามลำพังได้ ต้องอาศัยพลังของภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และชุมชนด้วย แม้การเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาของประเทศของภาคส่วนอื่นๆ อาจจะไม่สามารถตอบโจทย์ได้ทั้งหมด แต่ก็เชื่อได้ว่างาน CSR ของภาคธุรกิจสามารถช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐ และช่วยดูแลสังคมได้มากพอสมควร ทั้งนี้ งาน CSR นั้นต้องเป็นงานที่มีคุณภาพ ไม่ใช่แค่การ

ประชาสัมพันธน์ สร้างภาพลักษณ์ขององค์กรเท่านั้นและไม่ควรเป็นงานสงเคราะห์หรืออุปถัมภ์เพียงอย่างเดียว ซึ่งสร้างลักษณะนิสัยและพฤติกรรม “สังคมผู้ขอ” ให้เกิดขึ้น แต่เป็นการทำงานเพื่อเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งความสุขร่วมกันอย่างแท้จริง

เป็นที่น่าสังเกตว่าปัญหาต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกัน เช่น การตัดไม้ทำลายป่า หรือการประกอบอาชีพบางอย่างทำให้เกิดสภาวะโลกร้อน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ (Climate Change) ก่อให้เกิดปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม สภาพอากาศแปรปรวน ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร และสุขภาพอนามัยของคน รวมทั้งทำให้ประชาชนขาดโอกาสพัฒนาด้านอื่นๆ เพราะรัฐไม่มีทรัพยากรเพียงพอ ดังรายงานการแก้ไขปัญหากภัยแล้งอย่างยั่งยืนของสำนักวิชาการ สำนักงานสภาผู้แทนราษฎร (อ้างถึงใน สิทธาวีร์ ธีรวิรุฬห์, 2558: 2-3) ระบุว่า พ.ศ. 2558 ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งโดยตรง คือ ชาวนาและเกษตรกรที่เคยเพาะปลูกพืชฤดูแล้ง จำนวน 398,347 ราย พื้นที่ 11.97 ล้านไร่ คิดเป็นมูลค่าความเสียหายราว 5,600 ล้านบาท และชาวนาผู้ปลูกข้าวอาจสูญเสียรวมกว่า 14,000 ล้านบาท เมื่อสิ้นสุดฤดูร้อน นับเป็นมูลค่าความเสียหายมากที่สุดในค่าเฉลี่ยรอบ 5 ปีอยู่ที่ราว 11,900 ล้านบาท

การทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนจึงควรต้องมึลักษณะเป็นองค์รวม ไม่คิดหรือทำแบบแยกส่วนจนเกินไป หรือมุ่งหวังผลด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปจนก่อให้เกิดผลเสียในมิติอื่นๆ ตามมาควรเน้นส่งเสริมให้ชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับความช่วยเหลือเข้มแข็งขึ้น ทำให้แก้ไขปัญหาดด้วยตนเอง หรือด้วยพลังกลุ่ม/ชุมชน นำไปสู่การช่วยกันดูแลซึ่งกันและกันได้ ลดภาระที่รัฐบาลและสังคมส่วนรวมเผชิญอยู่ ตอบโจทย์ทั้งกับสังคม ชุมชน และประเทศได้อย่างแท้จริง มุ่งเน้นการทำงานที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม ทำแล้วเกิดประโยชน์ต่อทั้งบริษัทและชุมชน-สังคม หรือในลักษณะ win-win (ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์) เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งชุมชน-สังคม และภาคธุรกิจ

CSR คืออะไร และสำคัญอย่างไร

แนวคิดเรื่อง “ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร” หรือ “การประกอบธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม” หรือ “CSR” เกิดในเวทีการประชุมสุดยอดระดับโลกด้านสิ่งแวดล้อม (Earth Summit) เมื่อ พ.ศ.2535 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งที่ประชุมได้ประกาศทิศทางใหม่ของการพัฒนาที่เน้น “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (sustainable development) ก่อให้เกิดข้อเรียกร้องต่อองค์กรธุรกิจให้คำนึงถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมและสังคมร่วมด้วย มิใช่เน้นเฉพาะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนอย่างเดียว เช่น การดำเนินธุรกิจต้องใส่ใจเรื่องการรักษาป่าไม้ ปัญหาโลกร้อนหรือมลพิษจากกระบวนการผลิต การดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชน การค้าขาย และการจ้างงานอย่างเป็นธรรม พยายามอย่าให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อชุมชนท้องถิ่นหรือในสังคมโดยรวม

พ.ศ. 2542 กระแสแนวคิด CSR ได้มีพัฒนาการที่ชัดเจนมากขึ้น เมื่อนายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติในขณะนั้นได้ออกมาเรียกร้องให้ธุรกิจทั่วโลกแสดงความเป็นพลเมืองที่ดีของโลก (good corporate global citizenship) ในเวทีประชุม World Economic Forum ที่เมืองดาวอส ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ รวมทั้งประกาศ “The UN Global Compact” เมื่อ พ.ศ. 2543 เพื่อใช้เป็นกรอบการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับองค์กรธุรกิจ ด้วยความเป็นพลเมืองดีของธุรกิจที่มีผู้นำที่สร้างสรรค์และยอมรับพันธะสัญญาของ Global Compact ด้วยความสมัครใจ (ปริชา วงศ์ทิพย์, 2555: 161)

กรอบเนื้อหา UN Global Compact แบ่งเป็น 4 หมวด 10 หลักการ ได้แก่ (ก) ด้านสิทธิมนุษยชนมี 2 หลักการ (สนับสนุนและเคารพปกป้องสิทธิมนุษยชนและไม่ข้องแวะกับการกระทำที่ขัดหลักสิทธิมนุษยชน) (ข) ด้านมาตรฐานแรงงานมี 4 หลักการ (ส่งเสริมและตระหนักถึงเสรีภาพในการก่อตั้งสหภาพแรงงานร่วมจัดการบังคับการใช้แรงงาน ร่วมจัดการใช้แรงงานเด็ก และไม่กีดกันการจ้างงานและอาชีพ) (ค) ด้านสิ่งแวดล้อม มี 3 หลักการ (สนับสนุนการดำเนินการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆ ต่อความรับผิดชอบต่อ

สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมและเผยแพร่เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม) และ (ง) ด้านต่อต้านการทุจริต มี 1 หลักการ (ดำเนินธุรกิจโดยปราศจากการทุจริตและประพฤติมิชอบในทุกรูปแบบ รวมทั้งการบังคับ ขูดรีด การติดสินบน การทุจริตในวงราชการ) (United Nations, n.d.)

ในปีถัดมาองค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ก็ได้ออกแนวปฏิบัติสำหรับบริษัทข้ามชาติ (The OECD Guidelines for Multinational Enterprises) เสนอแนะให้บริษัทข้ามชาติของประเทศสมาชิก OECD ต้องปฏิบัติตามแนวคิด CSR และให้ติดต่อกับชายเฉพาะกับคู่ค้าที่มี CSR เท่านั้น เรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมจึงได้กลายมาเป็นสิ่งที่องค์กรทั่วโลก รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กรเหล่านั้น รับรู้ว่าเป็นความจำเป็นและก่อให้เกิดประโยชน์จากการที่เป็นปัจจัยสำคัญซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การให้ความสำคัญเรื่อง CSR ยังคงมีเพิ่มมากขึ้น องค์กรระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (ISO) ได้พัฒนามาตรฐานว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม จัดทำร่างมาตรฐาน ISO 26000 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีสำหรับองค์กรทุกประเภททั่วโลก ถือเป็นเครื่องมือสนับสนุนการขับเคลื่อนความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งมาตรฐาน ISO 26000 ได้มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2553 (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ และปาริชาติ วลัยเสถียร, 2557: 1) ทั้งนี้ สาระสำคัญ (Core Subjects) ของ ISO 26000 ประกอบด้วยเนื้อหา 7 ประการ ได้แก่ (1) การกำกับดูแลองค์กรที่ดี (organization governance) ยึดหลักความรับผิดชอบต่อ การกระทำที่มีจริยธรรม ความโปร่งใส การให้ความเคารพต่อผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเคารพกฎหมายต่างๆ (2) การเคารพหลักสิทธิมนุษยชน (human rights) เคารพในสิทธิพลเมืองและสิทธิในด้านต่างๆ ของลูกจ้าง ให้อิสรภาพในการรวมตัวและเจรจาต่อรองกับนายจ้าง ไม่มีการบังคับให้ใช้แรงงาน มีความเท่าเทียมด้านโอกาสและไม่แบ่งชนชั้น และไม่ใช้แรงงานเด็ก (3) การปฏิบัติด้านแรงงานที่ดี (labor practices) การจ้างงานและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนายจ้าง ลูกจ้าง การจัดเงื่อนไขการทำงานที่ดี การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นในหมู่ลูกจ้าง การดูแลด้านสุขภาพและความปลอดภัย การพัฒนาคนและ

ให้การอบรมในสถานทำงาน (4) การดูแลสิ่งแวดล้อม (environment) การป้องกันมลพิษ การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การบรรเทาปัญหาสภาวะโลกร้อน การปกป้องสภาพแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ และฟื้นฟูสิ่งมีชีวิต (5) การดำเนินธุรกิจอย่างยุติธรรม (fair operating practices) ต่อต้านคอร์รัปชัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างรับผิดชอบ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมใน value chain และการเคารพในกติกาทรัพย์สินทางปัญญา (6) การใส่ใจต่อผู้บริโภค (consumer issues) การทำการตลาดที่เป็นธรรม ทั้งด้านให้ข้อมูล ราคา การใส่ใจเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค การให้บริการที่ดี การเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้บริโภค การให้การศึกษและความตระหนักรู้ และ (7) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาชุมชน (community involvement and development) ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากชุมชน การส่งเสริมการศึกษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนเพื่อธำรงคุณค่าและสร้างคุณประโยชน์แก่ชุมชน การสร้างงานและพัฒนาทักษะอาชีพให้คนในชุมชน การพัฒนาเทคโนโลยีและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึง/ได้ใช้เทคโนโลยี การพัฒนาความมั่งคั่งและสร้างรายได้ให้คนในชุมชน การพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชนและการลงทุนเพื่อสังคม เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน/สังคมอย่างยั่งยืนเลี้ยงตัวเองได้ (Katia Madrid, 2012)

ผู้เขียนมีความสนใจและให้ความสำคัญในสาระสำคัญข้อที่ 7 มากที่สุด เพราะหากทำได้ดีแล้วน่าจะก่อให้เกิดพลังบวก หรือพลังเสริมสำหรับการแก้ไขปัญหานั้นๆ อีกหลายอย่างได้ เนื่องด้วยเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั่นเอง นอกจากนี้ยังเป็นประเด็นที่องค์กรธุรกิจต่างๆ มีความเข้าใจ รวมถึงทักษะในการทำงานด้านนี้ค่อนข้างน้อยหรือเข้าใจผิดด้วยซ้ำไป

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 สมาชิกขององค์การสหประชาชาติ จำนวน 193 ประเทศ ได้มีมติรับรองวาระและเป้าหมายการพัฒนาใน พ.ศ.2573 (Agenda 2030 for Sustainable Development) ที่กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) ไว้ 17 ประเด็น ที่ทุกประเทศต้องพยายามทำให้บรรลุโดยไม่ทิ้งให้ชาติใดตกหล่นอยู่ข้างหลัง และกลุ่มที่ดูแล Global Compact ได้จัดทำเป็นเอกสาร

เผยแพร่ เรื่อง “ธุรกิจและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน: การกระทำอย่างรับผิดชอบและแสวงหาโอกาส” (Business and the Sustainable Development Goals: Acting Responsibly and Finding Opportunities) เผยแพร่ไปทั่วโลก รวมทั้งแสวงหาภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนงานด้านนี้ในแต่ละประเทศ และประเทศไทยก็มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Network Board: SDNB) โดยมีเจตนารมณ์ที่จะทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและสานเครือข่ายการทำงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย ทำงานเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในระดับสากล (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2558)

เป้าหมายการพัฒนาในอีก 15 ปีข้างหน้า ครอบคลุมถึง (1) การขจัดความยากจน (2) การยุติความหิวโหย (3) การสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี (4) มีการศึกษาที่ได้คุณภาพ (5) ความเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย (6) มีน้ำสะอาดและสุขาภิบาลที่ดี (7) การเข้าถึงพลังงานสะอาดที่มั่นคงและไม่แพงเกินไป (8) การมีงานทำและเศรษฐกิจที่เติบโต (9) การพัฒนาอุตสาหกรรม ระบบสาธารณสุข โภค และนวัตกรรม (10) ลดความเหลื่อมล้ำ (11) มีเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน (12) การผลิตและการบริโภคอย่างรับผิดชอบ (13) การแก้ไขปัญหาสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง (14) อนุรักษ์สิ่งมีชีวิตและทรัพยากรใต้ น้ำ (15) ปกป้อง ป่าพันธุ์ พัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพบนผืนดิน (16) ส่งเสริมสันติภาพและความเป็นธรรมในสังคม (17) ร่วมมือและสร้างกลไกเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทุกข้อ (U.N., n.d.)

ในวงการ CSR มีการจำแนกประเภทของความรับผิดชอบต่อสังคม ตามบทบาทและความเกี่ยวข้องกับองค์กรไว้ 3 ประเภท คือ

1. ธุรกิจเพื่อสังคม (CSR-in-process) คือ การดำเนินธุรกิจปกติที่แสวงหากำไรอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยระยะแรกระวังว่ากิจการหรือกระบวนการทำธุรกิจของตนจะไม่ได้ไปทำร้ายสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การป้องกันหรือกำจัดมลพิษในกระบวนการผลิตเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อชุมชน การผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานตามข้อกำหนดในฉลากผลิตภัณฑ์

การเปิดเผยข้อมูลผลิตภัณฑ์อย่างถูกต้องครบถ้วนต่อผู้บริโภค การชดเชยความเสียหายให้แก่ลูกค้าที่เกิดจากความผิดพลาดและความบกพร่องของพนักงาน ฯลฯ ซึ่งการดำเนินความรับผิดชอบต่อเหล่านี้ ถือเป็นกิจกรรมที่อยู่ในเวลาทำงานปกติของกิจการ

2. กิจกรรมเพื่อสังคม (CSR-after-process) เป็นการดำเนินกิจกรรมขององค์กรธุรกิจที่แสวงหาทำไว้ที่สร้างประโยชน์แก่สังคมในด้านต่างๆ โดยกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นมักแยกต่างหากจากการดำเนินธุรกิจที่เป็นกระบวนการหลักของกิจการและเกิดขึ้นภายหลัง เช่น การแก้ไขเยียวยาชุมชนที่ได้รับผลกระทบทางมลพิษจากการประกอบการ การแจกจ่ายสิ่งของช่วยบรรเทาสาธารณภัย การเป็นอาสาสมัครช่วยบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้ง การทำงานพัฒนาชุมชน ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมเพื่อสังคมเหล่านี้ มักเป็นกิจกรรมที่อยู่นอกเหนือเวลาทำงานตามปกติ หรือมอบหมายให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานด้านนี้โดยเฉพาะและทำงานแบบเต็มเวลา

3. กิจการเพื่อสังคม (CSR-as-process) ในส่วนนี้เรียกว่าเป็นบทบาทใหม่ขององค์กรธุรกิจโดยตรง กิจการในกลุ่มนี้มักเป็นกรณีที่ต้องครัดดำเนินการโดยไม่แสวงหาทำไว้ให้แก่ตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อยังประโยชน์ให้แก่สังคมในทุกกระบวนการของกิจการ ตัวอย่างของกิจการที่อาจจัดอยู่ในข่ายนี้ ได้แก่ มูลนิธิ องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรประชาชน และส่วนราชการต่างๆ (Thai CSR Network, 2551)

ภาคธุรกิจจะมีส่วนส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายทั้ง 17 ข้อได้ แต่ละองค์กรต้องยึดหลักการและแนวทางที่ UN Global Compact กำหนด รวมทั้งสาระสำคัญที่ระบุใน ISO 26000 ทุกข้อ และข้อที่จะส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย SDG มากที่สุด คือ สาระสำคัญข้อ 7 เช่นกัน และต้องใช้การทำงาน CSR ประเภทกิจกรรมเพื่อสังคม (CSR-after-process)

ทำไมต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาชุมชน

หลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 หน่วยงานภาครัฐ

ภาควิชาการ ผู้นำชุมชน ตลอดจนเครือข่ายผู้ทำงานในแวดวงการพัฒนาชุมชน ล้วนกล่าวถึงประเด็น “ชุมชนเข้มแข็ง” ยิ่งภายหลังประเทศไทยประสบวิกฤติเศรษฐกิจปี 2539 ประเด็นนี้ก็ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง ตลอดระยะเวลากว่า 20 ปี ที่ผ่านมามีวาทกรรมในการพัฒนาขึ้นอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นวาทกรรม “ความเป็นชุมชน” (civility) “ความเป็นประชาสังคม” (civil society) “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (sustainable development) “พลังชุมชนท้องถิ่น” “ชุมชนยั่งยืน” (sustainable community) “จิตสำนึกของความเป็นพลเมือง” (public consciousness) หรือจะเป็น ชุมชนเข้มแข็ง (civil community) ซึ่งล้วนมีนัยยะในทางเดียวกันแทบทั้งสิ้น

จากประสบการณ์ของผู้เขียน งานพัฒนาชุมชนคือ งานหรือภารกิจที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการเพื่อให้คนหรือชุมชนเป้าหมายมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ นั่นหมายถึงว่า การพัฒนาต้องทำให้คนสามารถคิด ตัดสินใจ และกระทำการเองได้โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งในและนอกชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดข้องในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปได้อย่างเหมาะสม ยิ่งใช้ทรัพยากรจากภายนอกน้อยเท่าใด ก็ยิ่งทำให้คนหรือชุมชนเข้มแข็งมากขึ้นเท่านั้น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงเป็นเรื่องของการพัฒนาคนในชุมชนเพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาของตนเองได้ รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการขับเคลื่อน/ผลักดันงานพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนด้วย

กระบวนการที่ต้องทำเพื่อให้คนสามารถพึ่งตนเองได้ หรือนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้นประกอบด้วย 2 กระบวนการหลักคือ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ (learning process) และ กระบวนการสร้างพลังความสามารถ/พลังอำนาจ (empowerment process) โดยต้องอาศัยเครื่องมือ เทคนิค วิธีการต่างๆ ที่หลากหลายทั้งกระตุ้นโดยการตั้งคำถาม ปลูกจิตสำนึก หนุนเสริมองค์ความรู้ ทดลองปฏิบัติ ดังนั้นผู้ทำงานด้านการพัฒนาชุมชน (ไม่ว่าจะเป็นนักพัฒนา หรือเจ้าหน้าที่องค์กรธุรกิจที่ทำงานด้าน CSR ก็ตาม) จะต้องไม่ละเลยที่จะทำความเข้าใจกับชุมชนที่ร่วมทำงานอย่างถ่องแท้เสียก่อน ต้องศึกษาชุมชนในมิติต่างๆ

อย่างครบถ้วนบนฐานคิดแบบองค์รวม (Holistic Approach) เพื่อให้เข้าใจปัญหา และเห็นศักยภาพในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวคนและทรัพยากรใน ชุมชน จากนั้นจึงประยุกต์ใช้เทคนิค วิธีการ กระบวนการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม เทคโนโลยีการจัดการ ฯลฯ บนฐานการทำงานแบบมีส่วนร่วม และใช้พลังกลุ่มของ ตนโดยพยายามอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย การเป็นชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

อาจกล่าวได้ว่า เป้าหมายของงานพัฒนาชุมชนและเป้าหมายของงาน CSR ยุคใหม่นั้น แทบจะเป็นเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น CSR จึงเป็นเครื่องมือสำหรับการช่วยรัฐบาลแก้ไขปัญหาของประเทศ และในทาง กลับกัน ก็เป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยให้ภาคธุรกิจดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืนตามไป ด้วย

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน จะทำให้คนในชุมชนมี อำนาจในการต่อรอง ตัดสินใจเลือกรับหรือไม่รับโครงการที่เสนอโดยคนภายนอก มี พลังอำนาจในการพิทักษ์สิทธิของตนเองและชุมชนได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งในท้ายที่สุด กระบวนการทางการพัฒนาชุมชนจะนำไปสู่การแก้ไข และการป้องกันปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันแก้ไขปัญหาลุกร้อน ปัญหามลพิษ ตลอดจนการรับมือกับ การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถดูแลรักษาผู้สูงอายุ หรือแม้แต่การทำให้ผู้ สูงอายเหล่านั้นเปลี่ยนจากผู้รับสู่การเป็นผู้ให้ได้อย่างเหมาะสม กระบวนการพัฒนา ชุมชนจะส่งเสริมให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าช่วงอายุหรือเพศใดก็ตามได้มีบทบาท และมีความสามารถในการรับมือกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ไม่เพียงแต่องค์กรจะต้องเห็นความสำคัญของงาน CSR เพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืนเท่านั้น แต่จะต้องเข้าอกเข้าใจกระบวนการทำงานด้วย อีกทั้งยังต้อง ส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรเห็นถึงความสำคัญและเข้าใจการทำงาน CSR อย่าง แท้จริง ซึ่งจะช่วยให้องค์กรได้รับประโยชน์จากการทำงาน CSR สูงสุด องค์กรจึง ควรสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงาน CSR ที่ดี ทั้งนี้ บุคลากร ขององค์กรที่จะลงมือปฏิบัติ ดำเนินกิจกรรม CSR ไม่จำเป็นจะต้องมีความรู้ความ

สามารถเฉพาะทางในเรื่องกิจกรรมนั้นๆ แต่จะเป็นใครก็ได้ที่มีความเข้าใจ มีใจรักในการทำงานพัฒนา มีจิตอาสา มีทักษะความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง ไม่เห็นแก่ตัว ใจเย็น และมีความอดทน ตลอดจนมีจิตใ้รักการเรียนรู้ และสามารถทำตัวให้เป็นเสมือนตัวเชื่อมให้เกิดความร่วมมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานกับคนในชุมชน ประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับชุมชนอื่นๆ และระหว่างชุมชนกับองค์กร/หน่วยงานต่างๆ เป็นที่ปรึกษาให้กับคนในชุมชนเมื่อเขาเรียกร้องต้องการ และแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อถ่ายทอดให้แก่คนในชุมชน นอกจากนั้นยังต้องกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตระหนักในหน้าที่ที่จะพัฒนาตนเอง

ตัวอย่างงาน CSR ที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในการชี้ให้เห็นถึงรูปธรรมความสำเร็จ จึงขอยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่พัฒนา กิจกรรม CSR-after-process เข้ากับการพัฒนาชุมชน ผ่านโครงการการสื่อสารและสร้างเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเอง พื้นที่ใกล้แนวสายส่งไฟฟ้าอย่างยั่งยืน³ ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) ที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบัน โดยมีพื้นที่ปฏิบัติงานรณรงค์ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ (ข้อมูลจาก รายงานโครงการการสื่อสารและสร้างเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเอง พื้นที่ใกล้แนวสายส่งไฟฟ้าอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2556, 2557 และ 2558)

ชุมชนบ้านห้วยยาง หมู่ 5 และ หมู่ 15 ต.ดงเมืองแถม อ.เขาสวนกวาง จ.ขอนแก่น เป็นหนึ่งในพื้นที่นำร่องของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นกลุ่มสลัมที่ดอน ชาวบ้านปลูกอ้อยเป็นอาชีพหลัก ซึ่งบริเวณหมู่บ้านมีเสา สายส่งไฟฟ้าพาดผ่าน เมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต ก็จะมีการเผาไร่อ้อยเพื่อให้เก็บเกี่ยวอ้อยได้สะดวกขึ้น ทำให้เกิดความเสียหายต่อเสาไฟฟ้าและ/หรือสายส่งไฟฟ้า

³ โครงการนี้มีลักษณะเป็น action research ด้วย เป้าหมายโครงการคือการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน สร้างเครือข่ายชุมชนที่อยู่ตามแนวสายส่งไฟฟ้า และสร้างความสัมพันธ์แนวราบระหว่างชุมชนกับ กฟผ. อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือกันในการดูแลสายส่งไฟฟ้าแรงสูง ทั้งนี้ กฟผ.จะจัดคนมาร่วมทำงานกับทีมของ มธ. เพื่อเรียนรู้วิธีทำงานพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ทีมงานของ มช. ได้ทำหน้าที่เป็นโค้ชสอนกระบวนการพัฒนาชุมชนและได้ร่วมปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่ของ กฟผ. ที่ดูแลสายส่งไฟฟ้าในพื้นที่ (จำนวน 2 คน ที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานชุมชนเพิ่มเติมจากงานหลักตรวจสอบสายส่งไฟฟ้า) ตั้งแต่การแนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์การมาพบชุมชน การสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน สอบถามความสมัครใจในการทำงานร่วมกันตามหลักการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง (เพื่อลดความคาดหวังหรือความช่วยเหลือจากโครงการ) หลังจากที่ชุมชนสมัครใจร่วมเป็นพันธมิตรในการพัฒนาแล้ว จึงร่วมกันกับแกนนำชาวบ้านศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน โดยแกนนำจะมีบทบาทตั้งแต่ร่วมเก็บข้อมูลวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและทางออกในการแก้ปัญหาทั้งในอดีตและอนาคต ผลการศึกษพบว่า บ้านห้วยยางประสบปัญหาหลัก ได้แก่ ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ดินเสื่อมสภาพ แม้จะใส่ปุ๋ยก็ไม่ได้ผลผลิตนัก และป่าชุมชนเสื่อมโทรมและถูกบุกรุก ซึ่งหลังจากจัดเวที “ประชาคมหมู่บ้าน” ให้ที่ประชุมชาวบ้านทั้งชุมชนตัดสินใจเลือกปัญหาที่จะแก้ไขก่อนหลัง และได้มีมติว่าจะแก้ไขปัญหาด้านขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นลำดับแรก

จากนั้นจึงตั้งคณะทำงานของทั้ง 2 หมู่บ้าน เพื่อศึกษาข้อมูลทางเทคนิคเกี่ยวกับการวางระบบผันน้ำ (ปริมาณน้ำ เส้นทางน้ำไหล ลักษณะดิน ระดับผิวดิน ท่อน้ำที่เคยใช้ ขนาด ประเภท ประสิทธิภาพของฝายกั้นน้ำเดิม ฯลฯ) จากลำห้วยยางมาเก็บในสระของชุมชน (ซึ่งมี 2 สระ/หนอง และไม่เคยเก็บน้ำเกินครึ่งหนึ่งของสระเลย) ประสพการณ์ ความรู้ และบทเรียนการพัฒนาแหล่งน้ำที่นี้ตั้งแต่อดีตเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมาที่ทำให้ปัญหานี้ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน เมื่อได้ข้อมูลค่อนข้างมากแล้วจึงช่วยกันยกร่าง “โครงการวางท่อผันน้ำลำห้วยยางเข้าสู่แหล่งน้ำดิบหนองแสงตอนสำหรับผลิตประปาหมู่บ้าน” และพาชาวบ้านศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการอย่างรอบด้าน คือ ด้านเทคนิค (ปริมาณน้ำ ระบบฝายและท่อส่งน้ำที่มีและที่จะปรับปรุงใหม่ จุดผันน้ำ แนวทางวางท่อ ระดับท่อ การวางท่อตลอดถนน การทำช่องระบายอากาศระหว่างทางเพื่อให้ น้ำไหลในท่อยาวๆ อย่างต่อเนื่อง ระดับความสูงของผิวดิน วิธีการส่งน้ำด้วยแรงโน้มถ่วงหรือโดยใช้เครื่องสูบน้ำ การป้องกันวัชพืช แนวทางการซ่อมบำรุง) โดยอาศัยความรู้ด้านวิศวกรรมสมัยใหม่และภูมิปัญญาชาว

บ้าน ด้านเศรษฐกิจ (ดูความคุ้มค่า และค่าใช้จ่ายทั้งในระยะก่อสร้างและระยะยาว รายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมใช้น้ำประปาหมู่บ้าน) ด้านการเมือง/สังคม (มีการชักชวนและสร้างแกนนำ การแสวงหาความร่วมมือจากชาวบ้านทั้งเรื่องระดมแรงงาน ก่อสร้าง ระดมทุนสมทบ หาคนที่จะสามารถเจรจากับองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าของที่ดินที่ท่อน้ำพาดผ่าน ฯลฯ รวมทั้งการวางแผนก่อสร้างที่ต้องใช้คนจำนวนมาก) ด้านระยะเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินงานก่อสร้างที่ต้องทำให้แล้วเสร็จก่อนฤดูฝน (ใน พ.ศ. 2557) ด้านผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าจะเปลี่ยนทางไหลของน้ำหรือการแย่งน้ำจากผู้ใช้รายอื่นหรือไม่ กระบวนการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ และอื่นๆ หรือไม่

ในช่วง 3 เดือนแรกของการทำงาน ผู้บริหารของอบต. ไม่ให้ความสนใจกับกระบวนการทำงาน และแจ้งให้ชุมชนทราบว่า อบต. จะจัดหางบประมาณมาซ่อมท่อส่งน้ำเดิมให้ แต่แกนนำชุมชน (ที่ผ่านเวทีประชุมวิเคราะห์ปัญหาของตนเองมาหลายครั้ง) ปฏิเสธ เพราะเห็นว่าในอดีตก็แก้ปัญหาแบบนี้มาตลอด มีแต่เปลี่ยนแหล่งทุนสนับสนุนเท่านั้นเอง จากงบ สส. งบ อบจ. งบจากกระทรวงที่เกี่ยวข้องมาเป็น อบต. (ชุมชนได้ประเมินว่าในอดีตการจ้างเหมาให้คนภายนอกมาทำไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่จัดมาก็มักจะไม่เป็นตามข้อกำหนดทางเทคนิค) สร้างปัญหาขาดแคลนน้ำทุกปี ชาวบ้านต้องเดือดร้อนอาบน้ำขุ่นมาตลอดหรือบางปีก็ไม่มีพอใช้ ดังนั้นชุมชนจึงมีมติระดมทุนของคนในชุมชนสมทบครัวเรือนละ 200 บาท (195 ครัวเรือน) เพื่อใช้ซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น โดยโครงการจะสมทบค่าใช้จ่ายในการเช่ารถชุด แต่ชุมชนออกค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ต่อมา อบต. ได้พิจารณาเห็นว่าชุมชนตั้งใจทำจริงและเกรงว่าจะเกิดผลกระทบต่อการเลือกตั้งในสมัยหน้า จึงขอเข้าร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายแทนชาวบ้านครึ่งหนึ่ง (อบต. ซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้ตามขนาดที่ชุมชนกำหนด) และส่งช่างโยธาของ อบต. มาร่วมให้คำแนะนำระหว่างก่อสร้าง ทั้งนี้ ชุมชนได้เตรียมวางแผนเรื่องการระดมช่างชุมชนเรียบร้อยแล้ว อีกทั้งยังได้ข้อคิดเห็นจากวิศวกรของ กฟผ. เพิ่มเติม จึงทำให้สามารถก่อสร้างได้สำเร็จตามแผนในเดือนพฤษภาคม 2557 ซึ่งก่อนเริ่มการก่อสร้าง มีการทำบันทึกความร่วมมือระหว่างชุมชน อบต. และโครงการพัฒนาชุมชนใกล้เคียง สายส่งฯ ด้วย ถือเป็นบันทึกความร่วมมือทำงานพัฒนาในระดับชุมชนครั้งแรกของ

จังหวัด

ตลอดกระบวนการทำงานนี้ใช้เวลาเกือบหนึ่งปี เจ้าหน้าที่ได้สร้างการเรียนรู้แก่ชาวบ้านหลายด้าน ทั้งด้านการก่อสร้าง การทำบัญชี การวางแผน การจัดการทรัพยากร การพัฒนาบทบาทผู้นำ การฝึกให้ชาวบ้านเรียนรู้ทักษะการคิด การวิเคราะห์ และการทำงานเป็นทีม หลังจากนั้นได้มีการติดตามผลและถอดบทเรียนร่วมกัน พบว่า โครงการผัสน้ำๆ สามารถทำให้ชุมชนมีปริมาณน้ำดิบเพื่อผลิตประปาหมู่บ้านเพียงพอต่อความต้องการไปได้อีก 3 ปี (แม้จะไม่มีน้ำใหม่มาเติม) ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาที่มีระยะเวลายาวนานเกือบ 40 ปี อีกทั้งยังสามารถลดรายจ่ายจากการผลิตประปาหมู่บ้าน (เดิมใช้เครื่องสูบน้ำมาใส่ในสระ แต่ปัจจุบันใช้ระบบแรงโน้มถ่วง แม้จะต้องวางท่อส่งน้ำใหม่ที่ระยะทางไกลกว่าเดิมก็ตาม) จนมีรายได้เพิ่มนำไปเป็นเงินจ่ายค่าไฟฟ้าในวัดและเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ นอกจากนี้ ยังส่งผลทำให้ชุมชนตื่นตัวพัฒนาต่อยอดไปแก้ไขปัญหา สมองความต้องการเรื่องอื่นๆ เช่น จัดสรรที่ดินรอบสระให้ 90 ครอบครัวปลูกผักอินทรีย์เพื่อเพิ่มความมั่นคงทางอาหารและประหยัดค่าใช้จ่าย มีการนำจักรยานเก่ามาใช้ปั่นสูบน้ำจากสระไปเก็บในถังเพื่อใช้รดน้ำผักอีกทอดหนึ่ง (แทนการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงในการสูบน้ำ) ซึ่งไม่เพียงประหยัดพลังงาน แต่ยังเป็นการส่งเสริมการออกกำลังกายไปพร้อมกัน รวมทั้งมีการขยายการทำงานฟื้นฟูชุมชนด้วยการปลูกไม้ยืนต้น โดยเฉพาะต้นยางนา ซึ่งนอกจากจะให้ร่มเงาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวแล้ว ยังเป็นการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน “คนบ้านห้วยยาง” ให้กลับคืนมาด้วย

การที่เจ้าหน้าที่ กพผ. ได้เข้ามาคลุกคลีร่วมแรงร่วมใจในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตลอดทุกขั้นตอน และหลายครั้งต้องร่วมประชุมในตอนกลางคืน นอกจากจะเป็นการเรียนรู้วิธีทำงานพัฒนาชุมชนแล้ว ยังได้สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน ได้รับ “การยอมรับ” จากชุมชนว่าเป็นเพื่อน และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ ทำให้ชุมชนยินดีร่วมมือสวดส่องดูแลรักษาสายส่งไฟฟ้าในพื้นที่ ทั้งยังมีข้อตกลงร่วมว่าจะไม่เผาอ้อยในบริเวณใกล้แนวสายส่งไฟฟ้าในช่วงเก็บเกี่ยว ตลอดจนมีการกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันในอนาคตเรื่องการปรับเปลี่ยนการผลิตพืชได้แนวสายส่งไฟฟ้า อีกด้วย

ความสำเร็จของโครงการผืนน้ำ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและต่อ กฟผ. แล้ว ยังจุดประกายความคิดให้ชุมชนใกล้เคียงที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเช่นเดียวกับบ้านห้วยยางในอดีต ทุกวันนี้บ้านห้วยยางได้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบให้แก่หน่วยงานราชการ ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการงานพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แก่นนำชุมชนเองก็ได้กลายมาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังชุมชนใกล้เคียงสายส่งไฟฟ้าอื่นๆ ให้เข้าใจหลักการทำงานของโครงการฯ เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายงานพัฒนาที่กว้างขึ้นระหว่างอำเภอไปจนถึงระดับจังหวัด และโครงการฯ ได้รับรางวัลชนะเลิศประกวดโครงการ CSR ดีเด่น ของ กฟผ. ประจำปี พ.ศ. 2558 ด้วย

บทเรียนจากการณศึกษา

เป็นที่ทราบกันดีว่า สิ่งต่างๆ ในโลก (รวมทั้งชุมชน) ล้วนมีความเป็นพลวัตหรือมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การสร้างความยั่งยืนของงาน CSR หรืองานพัฒนาใดๆ ก็ตามจึงขึ้นอยู่กับ การสร้าง “คน” ให้มี ความรู้ ความสามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและสามารถจัดการกับปัญหารอบตัวด้วยตนเอง (แม้จะต้องขอรับการสนับสนุนจากภายนอกบ้างก็เพียงเฉพาะในส่วนที่เกินกำลังของชุมชนเท่านั้น) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านห้วยยางทำให้เห็นว่า

- 1) การทำงาน CSR ที่เหมาะสม และเป็นไปตามหลักวิชาการพัฒนาชุมชน นอกจากจะสามารถตอบโจทย์ปัญหาหรือความต้องการจริงของชุมชนแล้ว ยังตอบโจทย์ของหน่วยงานภายนอกและสังคมโดยรวมได้ด้วย สร้างประโยชน์แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด ไม่ใช่แค่ตัวโครงการผืนน้ำ แต่เป็นความยั่งยืนทั้งสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม จากกรณีศึกษาแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหาอื่นอย่างต่อเนื่อง เช่น เชื่อมโยงการมีน้ำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหาร การดูแลสุขภาพ การเรียนรู้เรื่องพลังงาน การฟื้นฟูป่าชุมชน ฯลฯ รวมทั้งการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนขึ้นมาใหม่ (ทั้งในเรื่องรวมพลังและการปลูกยางนา)

- 2) การทำงาน CSR แบบนี้ ไม่จำเป็นต้องใช้เงินของหน่วยงานภายนอก เพียงฝ่ายเดียว ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการ/ กิจกรรม สามารถระดมจากหลายภาคส่วนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากคนในชุมชนเอง หัวใจอยู่ที่กิจกรรมที่จะทำและการระดมทรัพยากรนั้นตรงกับความต้องการหรือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนหรือไม่ และการประเมินความสามารถศักยภาพที่มีในชุมชน เพื่อนำไปสู่การปลดปล่อยศักยภาพนั้นออกมาสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ โดยไม่สร้างความเดือดร้อนและไม่เป็นภาระต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนเกินไป แต่ต้องใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความชำนาญในการทำงานพัฒนา ดังนั้นองค์กรธุรกิจจึงต้องกำหนดนโยบายที่ชัดเจนว่า ต้องการจะทำงาน CSR ให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด
- 3) วิธีคิดที่ใช้ในการทำงาน CSR ในที่นี้ ยึดหลักการทำงานแบบองค์รวม (holistic approach) ทั้งในมิติของผลได้ผลเสียต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด และพิจารณาหลากหลายด้านด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย วัฒนธรรม การเรียนรู้ ฯลฯ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมและคิดถึง “อกเขา อกเรา” ตลอด ระบบการส่งน้ำในชุมชนต้องฝังท่อผ่านที่นาของชาวบ้าน รวมทั้งผ่าน “ดอนปู่ตา”⁴ และต้องเจาะถนนเพื่อทำท่อลอดใต้ถนนด้วย ต้องประสานคนจำนวนมากทั้งในและนอกชุมชน ชาวบ้านมีการวางแผนและมอบหมายบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมไปเจรจาหรือจัดการ ทำให้เกิดความเห็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน (unity) เป็นเจ้าของระบบส่งน้ำร่วมกัน สร้างการเรียนรู้อย่างแท้จริงที่ผสมผสานความรู้ทั้งภายใน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) และภายนอก (วิศวกรรมสมัยใหม่) ซึ่งช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอกกระชับขึ้นด้วย

⁴ ดอนปู่ตาที่บ้านห้วยยางเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน มีสภาพเป็นป่าตั้งอยู่บนที่ดอนถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งชุมชนตั้งศาลบูชาผีบรรพบุรุษเพื่อปกป้องรักษาหมู่บ้าน

- 4) การทำงานตามกระบวนการพัฒนาชุมชน แม้จะสร้างผลลัพธ์ที่ดีในที่สุดแต่ไม่ใช่งานที่สามารถกำหนดเป้าหมายความสำเร็จที่ชัดเจนล่วงหน้าได้ ต่างจากการทำงานก่อสร้างทั่วไปของบริษัทที่สามารถทำแบบพิมพ์เขียว (blue print) และกำหนดเวลาสำหรับใช้ก่อสร้างได้ เพราะขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง ต้องทำงานกับคนที่ไม่ใช้ลูกจ้างมีหน้าซ้ำ คนบางคนยังไม่อยากให้ความร่วมมือหรือหวังแต่ประโยชน์ส่วนตน ต้องสร้างจิตสำนึก แรงบันดาลใจ ความรู้ และปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ คน และสถานการณ์ในเวลานั้น เป็นงานลักษณะ process oriented หากยึดยึดหรือขึ้นนำชาวบ้านมากเกินไป ชาวบ้านจะขาดการเรียนรู้ ขาดความรู้สึกรับเป็นเจ้าของผลงาน และที่แย่ไปกว่านั้นคือ ชาวบ้านปล่อยให้หน่วยงานทำงานไปตามลำพัง และรอรับประโยชน์จากผลงานนั้นเท่านั้น ไม่ยินดีแม้แต่จะดูแลบำรุงรักษาเลยหาย
- 5) การทำงาน CSR แนวทางเช่นนี้ ต้องอาศัยทั้งศาสตร์ (science) และศิลป์ (art) ในการทำงาน เจ้าหน้าที่ไม่เพียงต้องรู้เทคนิค วิธีการกระบวนการทางพัฒนา ขั้นตอนการทำงาน ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์อื่นๆ เช่น วิศวกรรมศาสตร์เบื้องต้น เกษตรศาสตร์ ระบบการเมือง การปกครองท้องถิ่น ความรู้รอบตัวอื่นๆ ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจชุมชนได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโครงสร้างชุมชน โครงสร้างอำนาจ ระบบต่างๆ ที่มีในชุมชน วิถีชีวิต วิธีคิดของคน ฯลฯ แต่ยังต้องมีศิลปะในการทำงานด้วย ผู้ทำงานต้องเลือกใช้ความรู้ต่างๆ ให้เหมาะสมกับคน เวลา สถานการณ์ รู้วิธีการทำงานกับคน การสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน การกระตุ้นคนในชุมชนให้รู้จักคิด การกระตุ้นให้เกิดกระหายการเรียนรู้ มีความอดทนในการทำงานร่วมกัน ในหมู่ผู้ที่มีความเห็นต่างกันในช่วงแรกๆ การระงับความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการ และการติดต่อประสานงานให้องค์กรต่างๆ ทำงานร่วมกัน เป็นต้น ความรู้ทักษะหลายอย่างไม่สามารถเรียนรู้ได้จากห้องเรียน แต่ต้องอาศัยประสบการณ์จริงใน

การทำงานพัฒนา ในขั้นต้นของการดำเนินงานจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการปรึกษาหารือหรือหัวหน้าทีมที่มีประสบการณ์สูงคอยช่วยชี้แนะ (coaching) รวมถึงระบบการนิเทศงาน (supervision) ในภาคสนามด้วย

- 6) ผู้ที่จะทำงานกับชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและการพัฒนานี้ ไม่จำเป็นต้องเก่งหรือรู้ทุกเรื่อง แต่ต้องมีความรู้ที่หลากหลาย เพราะเรื่องราวต่างๆ ในชุมชนเชื่อมโยงกันหมด หากมองข้ามประเด็นสำคัญบางประเด็นหรือละเลยประเด็นย่อย อาจไม่สามารถหาทางแก้ไข หรือส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ตรงตามความต้องการของชุมชนได้ ในทางตรงกันข้าม หากผู้ทำงานมีความสามารถ หรือเก่งด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป จะต้องระมัดระวังว่าตนเองจะไม่ยึดยึดติดประเด็นงานที่ตนถนัด ให้แก่ชุมชนด้วย เพราะหากไม่ตรงความต้องการที่แท้จริง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการทำงานจะไม่ใช่ประโยชน์เท่าใดนัก ไม่คุ้มค่าและไม่ยั่งยืน
- 7) การทำงาน CSR แบบนี้จะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยระบบการทำงาน และนโยบายองค์กรที่เอื้ออำนวย ถ้าขาดความยืดหยุ่น หัวหน้าหน่วยงานมุ่งแต่ผลลัพธ์ หรือเป้าหมายที่ไม่สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริงในชุมชน หรือให้เวลาทำงานสั้นเกินไป งานที่ลงทุนลงแรงไปก็ล้มเหลวทั้งหมด สร้างความผิดหวังไม่พึงพอใจทั้งฝ่ายชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหน่วยงานที่ทำ CSR เอง ดังนั้น หน่วยงานที่ต้องการเห็นผลสัมฤทธิ์เชิงบวกกับทุกฝ่าย ต้องมีความเข้าใจธรรมชาติและกระบวนการทำงาน มีความอดทน และพร้อมจะแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ต้องใช้เวลาทำงานกับชุมชนเพื่อให้เกิดภาวะ “สุขจอม” ที่เหมาะสมบุคลากรทุกระดับ ในหน่วยงานต้องปรับเปลี่ยนระบบคิด (mindset) จากคิดแบบนักธุรกิจ หวังแต่ผลกำไรเข้าตัว ก็อาจจะประสบความสำเร็จ เพราะชุมชนจะปฏิเสธและไม่ให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง ความล้มเหลวนี้จะบ่มเพาะ “อาการดีดยา” ให้แก่

ชุมชน กล่าวคือ ชุมชนจะเกิดความรู้สึกไม่ดีกับโครงการพัฒนาต่างๆ ที่หน่วยงานมาแนะนำ รวมถึงสูญเสียความเชื่อมั่น เสียชื่อเสียง เสียความสัมพันธ์ในหมู่คนทำงานทั้งในชุมชนและในหน่วยงาน

- 8) การดำเนินงานในพื้นที่บ้านห้วยยางได้พัฒนารูปแบบและระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรของ กฟผ. กับคนในชุมชน ซึ่งจากเดิมมีไม่มากและเป็นความสัมพันธ์แนวตั้ง (กฟผ. ยึดกฎหมายและสถานะในการเป็นตัวแทนรัฐที่ดูแลเรื่องความมั่นคงด้านพลังงานไฟฟ้า) มาเป็นความสัมพันธ์แบบเพื่อนซึ่งเป็นความสัมพันธ์แนวราบ ไม่มีใครสูงกว่าใคร แต่ต่างฝ่ายต่างเห็นคุณค่าและยอมรับซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และช่วยเหลือกัน งาน CSR ขึ้นนี้ทำให้เห็นรูปธรรมของหลักการ “ให้อย่างมีคุณค่า” และ “รับอย่างมีศักดิ์ศรี”

บทบาทองค์กรธุรกิจที่สนใจทำงาน CSR ยุคใหม่นั้น ต้องขยับจากการทำหน้าที่เป็นเสมือนองค์กรการกุศลช่วยเหลือคนในสังคมตามมีตามเกิดหรือช่วยตามความชอบของผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการ โดยขาดความรู้ทักษะในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมที่จำเป็น หากแต่ต้องหันมาให้ความสนใจการทำงานในบทบาทและประเด็นใหม่ๆ เพื่อสนองตอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. 2573 ทั้ง 17 ประเด็น

ผู้เขียนขอส่งท้ายบทความด้วยคำพูดของ Bjorn Stigson (2013) อดีตประธานสภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Business Council for Sustainable Development หรือ WBCSD) ที่สรุปความหมายและความจำเป็นในการทำ CSR ขององค์กรธุรกิจอย่างแหลมคมว่า “ธุรกิจไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ในสังคมที่ล้มเหลว” (Business cannot succeed in a society that fails.)

บรรณานุกรม

- คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2556). **รายงานผลการดำเนินงานโครงการการสื่อสารและสร้างเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเอง พื้นที่ใกล้แนวสายส่ง ไฟฟ้าอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- (2557). **รายงานสรุปความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการการสื่อสารและสร้างเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเอง พื้นที่ใกล้แนวสายส่ง ไฟฟ้าอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2558). "กอช." รับมือ "สังคมสูงวัย" รัฐประหยัคปีละ 5 หมื่นล้าน. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1439793093. (วันที่เข้าถึง 25 กุมภาพันธ์ 2559).
- ปรีชา วงศ์ทิพย์. (2555). **การพัฒนาชุมชนยุคใหม่: แนวคิดและการบูรณาการ**. กรุงเทพฯ: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. (2558). **บอร์ดยั่งยืนกับวาระ 'สังคม 2020'**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/635782>. (วันที่เข้าถึง 25 กุมภาพันธ์ 2559).
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ และปาริชาติ วลัยเสถียร. (2557). **ร่วมงานกับชุมชน : CSR RDM**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: กองผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ ฝ่ายสื่อสารองค์กร กฟผ.
- วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (ชื่อเดิมสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2558). **รายงานสรุปความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการการสื่อสารและสร้างเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเอง พื้นที่ใกล้แนวสายส่ง ไฟฟ้าอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. (2557). **รายงานผลเบื้องต้นสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557**. มปท.
- สิตาวีร์ ธีรวิรุฬห์. (2558). **การแก้ไขปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrcinf/nrc

2557article43.pdf. (วันที่เข้าถึง 25 กุมภาพันธ์ 2559).

Thai CSR Network. (2551). **จำพวกของซีเอสอาร์**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.thaicr.com/2008/01/blog-post_6965.html. (วันที่เข้าถึง 25 กุมภาพันธ์ 2559).

Translated Thai References

Faculty of Social Administration, (2013). **“Report of the Communication and Building Sustainable Self Reliance Community Network near electrical transmission lines Project”**, Bangkok [in Thai]

----- (2014). **“Summary Report of the Communication and Building Sustainable Self Reliance Community Network near electrical transmission lines Project”**, Bangkok [in Thai]

Office of National Statistics, (2014). **“Preliminary report on Age Population survey in Thailand in 2014”**, n.d.

Puey Ungphakorn School of development Studies (2015) **“Summary Report of the Communication and Building Sustainable Self Reliance Community Network near electrical transmission lines Project”**, Bangkok [in Thai]

Yodpruttikarn P and Valaisathein P (2014). **“working with community : CSR RDM, 2nd edition, EGAT’s Media Production unit**, Nontaburi [in Thai]

Wongtip P. (2012) **“Applied community development: concepts and integration”**, Institute for promoting Learning for Community Happiness, Bangkok [in Thai]

- Prachachatturakit (2015). **“Kor Or Chor handling with Age society Government safes 50,000 million annually”** (Online) available: http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1439793093 (accessed 25 February 2016). [in Thai]
- Yodpruttikarn P. (2015). **“Sustainable Board and social agenda 2020”** (Online) available: <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/635782> (accessed 25 February 2016). [in Thai]
- Thirawiroon S. (2015). **“how to solve drought problem sustainably”** (Online) available: [:/library2.parliament.go.th/giventake/content_nrcinf/nrc2557article43.pdf](http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrcinf/nrc2557article43.pdf). (accessed 25 February 2016). [in Thai]
- Thai CSR Network. (2008). **“Types of CSR”** (Online). Available: http://www.thaicshr.com/2008/01/blog-post_6965.html. (accessed 25 February 2016). [in Thai]
- Bjorn Stigson. **“World Business Council for Sustainable Development: reflections on its evolution”**. (Online). Jan. 2013. Available: <http://richardsandbrooksplace.org/bjorn-stigson/world-business-council-sustainable-development-reflections-itsevolution#sthash.9Iy0Cc9j.dpuf>. (Accessed 1 February 2016).
- Katia Madrid. **“ISO26000 : What are the core subjects of Social Responsibility? Part1”**. (Online). 20 Feb. 2012. Available: <https://www.boreal-is.com/blog/iso-26000-core-subjects-of-social-responsibility-part-1>. (Accessed 5 February 2016).
- United Nations. **“The Ten Principles of the UN Global Compact”**. (Online). n.d. Available: <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>. (Accessed 5 February 2016).

----- (A Global Compact for Sustainable Development, Business and the Sustainable Development Goals). (Online). n. d.. Available: <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/our-work/sustainable-development/17-global-goals>. (Accessed 5 February 2016).